УДК 141:113:165.61

Валерій Скотний, *доктор філософських наук, професор, академік, ректор Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

АКСІОЛОГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ОСОБИСТОСТІ: СУПЕРЕЧНОСТІ ПЛЮРАЛІЗМУ

“Увесь прогрес, що здійснювався у всьому християнському світі в області наук, свободи, матеріальних досягнень, розповсюдився поза церквою і в зворотному відношенні до її могутності”.

Т. Маколей

Викладене в цій статті свідчить, що проблема раціонального та ірраціонального в освіті і вихованні була постійним актуалітетом упродовж усієї тривалої історії генези філософії. Наукові, освітянські, релігійні проблеми є дуже близькими. Адже всі зусилля церкви й освіти спрямовані на один об’єкт –– людину у всіх її вимірах і багатоаспектності.

Ключові слова: *освіта, раціональне та ірраціональне, цивілізація, виховання, трансформація.*

Изложенное в этой статье свидетельствует, что проблема рационального и иррационального в образовании и воспитании была постоянным актуалитетом на протяжении всей длительной истории генези философии. Научные, образовательные, религиозные проблемы являются очень близкими. Ведь все усилия церкви и образования направлены на один объект – человека во всех его измерениях и многоаспектности.

Ключевые слова: *образование, рациональное и иррациональное, цивилизация, воспитание, трансформация.*

It is expounded in the real article testifies that problem rational and irrational in education and education there was permanent actual during all protracted history of genesis of philosophy. Scientific, elucidative, religious problems are very near. In fact all efforts of church and education are sent to one object – man in all her measuring and multidimensionalness.

Key words: *education, rational and irrational, civilization, education, transformation.*

Продовження статті, опублікованої в №9 (68) 2010 року.

Сучасна освіта спроможна захистити людину від натиску псевдокультури, створеної цивілізацією. У цьому питанні в освіти, побудованої на традиціях класичної культури, та у Церкви є спільне завдання – пояснювати небезпеку розчинення людини у світі масової культури, яка руйнівно діє на особистість. “Церква вважає корисним і необхідним проведення уроків християнського віровчення у світських школах за бажанням дітей чи їхніх батьків, а також у вищих навчальних закладах. Духовенство повинне вести з державною владою діалог, спрямований на законодавче і практичне закріплення реалізації міжнародно визнаного права віруючих родин на одержання дітьми релігійної освіти і виховання” [6].

Проникнення Церкви в “храм освіти” неоднозначно оцінюється суспільством. Та й сучасна державна політика у сфері відносин із релігійними об’єднаннями в Україні поки що перебуває у стадії формування. Держава повинна вступати у взаємини з традиційними релігійними організаціями пріоритетним чином. Демократична держава покликана виражати інтереси більшості громадян, тому при взаємодії з релігійними організаціями необхідно враховувати неоднакове ставлення громадян України до різних релігійних об’єднань. З огляду на це, у своїх взаєминах із релігійними об’єднаннями держава може віддавати перевагу релігійним організаціям, приналежність або краще ставлення до яких виражає значна частина українських громадян. До таких організацій насамперед належать УПЦ Київського Патріархату, УПЦ Московського Патріархату, УГКЦ та ін. Водночас взаємодія держави з цими релігійними організаціями у сфері освіти повинна враховувати сучасні реалії і конфесійне розмаїття нашого суспільства. Крім того, співпраця держави з різними релігійними громадами в царині освіти має відповідати Конституції України, чинному законодавству, загальновизнаним принципам і нормам міжнародного права і міжнародним договорам України.

Саме останні надають нині батькам пріоритетне право у виборі освіти і виховання для своїх дітей відповідно до власних переконань. Це закріплено в цілій низці міжнародних правових актів про права людини. Так, Загальна декларація прав людини від 1948 р. установлює, що батьки мають пріоритетне право у виборі форми освіти для своїх малолітніх дітей (частина 3 статті 26). Міжнародний Пакт про економічні, соціальні і культурні права підкреслює, що держави, які

© В. Скотний, 2010

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

підписали цей Пакт, зобов'язуються поважати волю батьків і у відповідних випадках законних опікунів – забезпечувати релігійне і моральне виховання своїх дітей відповідно до своїх власних переконань (частина 3 статті 13). Міжнародний Пакт про цивільні й політичні права так само вказує, що держави зобов'язуються поважати волю батьків і законних опікунів щодо забезпечення релігійного і морального виховання дітей відповідно до своїх власних переконань (частина 4 статті 18). Декларація про ліквідацію всіх форм нетерпимості та дискримінації на підставі релігії або релігійних переконань від 25 листопада 1981 р. наголошує, що батьки або у відповідних випадках законні опікуни дитини мають право визначати спосіб життя в межах родини відповідно до своїх релігійних переконань, а також виходячи з такого морального виховання, яке, на їхню думку, повинна одержувати дитина. Керівним принципом у цьому випадку є інтереси дитини. Якщо дитина не перебуває під опікою своїх батьків або законних опікунів, то до уваги береться їхня воля або будь-які прояви їхньої волі щодо релігійних проблем чи релігійних переконань. Притому у розв'язанні цих питань знову пріоритетними є інтереси дитини (стаття 5). Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти від 14.12.1960 р. підкреслює, що батьки й опікуни повинні мати можливість, по-перше, у межах, визначених законодавством кожної держави, вільно посилати своїх дітей не в державні, а в інші навчальні заклади, що відповідають мінімальним вимогам, запропонованим або затвердженим компетентними органами освіти, і, по-друге, забезпечувати релігійне і моральне виховання дітей відповідно до їхніх переконань; нікому зокрема і жодній соціальній групі загалом не слід нав'язувати релігійне виховання, яке є несумісним із їхніми переконаннями (стаття 5). У Протоколі до Конвенції про захист прав людини й основних свобод громадян (Париж, 20. 03. 1952 р.) указується, що нікому не може бути відмовлено в праві на освіту. Держава під час виконання будь-яких функцій у галузі навчання і виховання повинна поважати право батьків забезпечувати дітям освіту відповідно до власних релігійних і філософських переконань (стаття 2). Підсумковий документ Віденської зустрічі держав-учасниць Наради з безпеки і співробітництва в Європі (Відень, 15. 01.1989 р.) наголошує, що з метою забезпечення свободи особистості сповідувати певну релігію держави-учасниці повинні серед іншого поважати право кожного надавати й одержувати релігійну освіту мовою за індивідуальним вибором. Побудована згідно з цими документами політика держави у сфері освіти створить умови найповнішої реалізації громадянами України права на свободу совісті і свободу віросповідання.

У результаті запровадження до шкільної освіти вивчення основ релігієзнавства значно посилилася теологічна складова освіти в цілому. Водночас значно зміцнів і необхідний союз школи, науки і церкви в боротьбі із сучасним окультизмом, сатанизмом, деструктивними сектами, неоязичництвом.

Релігійна освіта може стати запорукою безпеки наших дітей і молоді. Як ніколи актуальною нині є теза видатного російського філософа *В.Соловйова* про необхідність єдності релігії, філософії і науки як умови формування цілісної людини. Наука і релігія є природними союзниками у захисті людського розуму в боротьбі із сучасним мракобіссям. Релігійна традиція є традицією духовної тверезості раціонального діяння, поклоніння розумові, а не ірраціональному, несвідомому. Не слід забувати, що недиференційована духовність окультизму породжує нацизм, а неоязичництво – сатанизм і культ людської тілесності, з якого виникає сексуальна "свобода", що руйнує традиційну мораль та родину і тим сприяє вимиранню української нації.

Виховання – це не просто процес входження дитини в сучасну культуру. Адже сучасна культура несе в собі і ті негативні елементи, які дитяча душа, як губка, вбирає разом із позитивним матеріалом. З огляду на це, виховання ґрунтовних цінностей необхідне для адекватного входження дітей і підлітків у світ сучасної культури.

Культура може змінюватися, можуть змінюватися соціальні умови існування індивіда, але моральні цінності, на підставі яких повинна жити людина, неминущі. Вони мають абсолютний характер і не залежать від того, що вважається нормою в даному суспільстві. Звідси випливає, що проблема виховання – це передовсім проблема ціннісної орієнтації особистості. Ставлення до цінностей життя надає факту існування людини чітко визначеного змісту. Життя, наповнене змістом, виявляється щасливим. Цінність – це те, що є значущим для людського життя, що робить його справді людським. Однак вершиною системи цінностей сучасне виховання продовжує називати не Благо, Добро, і навіть не Божі заповіді, а саму людину. І хоча інтуїтивно деякі педагоги розуміють хибність такого настановлення, однак вони не можуть його

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

зовсім позбутися. Наприклад, професор *Н. Щуркова* пише: "Одне з дивовижних лицемірств сьогодення суспільної і педагогічної сфери – проголошення людини найвищою цінністю..." [40]. Проте вже на наступній сторінці авторка знову схиляється до думки, що людина є найвищою цінністю, а релігія зовсім вичерпала себе як джерело культури і цих цінностей. Отже, у людини в процесі виховання повинна сформуватися правильна шкала цінностей, і для її формування необхідні відповідні джерела. Під останнім сучасні педагоги розуміють науку, мораль і мистецтво. Однак сучасна наука не несе в собі ніякої моральної орієнтації. Вона не виховує ціннісне ставлення людини до світу. Якби наука відігравала важливу роль у вихованні, то з розвитком і поширенням наукових знань людина ставала б моральнішою. Та, на жаль, нічого подібного не відбувається. Не кожний сучасний учений є не моральнішим від будь-якого іншого члена суспільства.

Трансформація різних сфер суспільного життя, серед них і освіти, має привести до формування в Україні розвиненого громадянського суспільства. Запорукою повинно стати виховання в підростаючого покоління патріотизму, почуття відповідальності перед суспільством за свої вчинки, усвідомленої свободи совісті, що спирається на високу духовність і моральність. Саме це може стати одним із шляхів плідного співробітництва держави і школи. І якщо вдасться спільними зусиллями досягти того, що згадані моральні ідеали природно й органічно ввійдуть у життя кожної людини, кожної родини, то Україна не тільки модернізується, але й духовно відродиться. Нині у державної і муніципальної школи є всі можливості і для викладання релігієзнавчих дисциплін, і для виховання віротерпимості. Однак навчання і виховання у цьому випадку повинні мати інформативний характер і не супроводжуватися здійсненням релігійних обрядів. Тільки за таких умов вони можуть включатися до навчальних програм державної системи освіти [20].

Педагог, який працює у навчальних закладах державної системи освіти, завжди має враховувати той безперечний факт, що громадяни України у своєму ставленні до релігії та атеїзму дотримуються різних переконань. Одні з них сповідують релігійні погляди, інші з різних причин не сповідують ніякої релігії. Водночас учитель не може не враховувати особливого значення відповідних релігій у формуванні ціннісних орієнтацій учнів. Саме тому державна школа повинна ознайомлювати учнів з історією, духовно-моральними принципами, сучасним станом релігійних напрямків. У свою чергу держава має визнавати за громадянами право організовувати школи й інші установи для забезпечення недержавного релігійного чи атеїстичного виховання, а також здійснювати це виховання приватним чином. У той же час у сучасних умовах необхідне вдосконалення законодавчої бази з метою регулювання діяльності релігійних організацій, а також для того, щоб поставити серйозний заслін різним екстремістським сектам [7].

Релігія завжди відігравала й надалі відіграватиме істотну роль у життєдіяльності українців, духовність яких повинна складатися з тих споконвічних цінностей моралі і повсякденного життя, які є єдиними як для Євангелія, так і для Конституції сучасної держави. З огляду на це, одним із головних завдань сучасної освіти є утвердження у навчальних закладах країни фундаментальних цінностей, вироблених людством упродовж усієї історії свого існування. І треба не просто утвердити, але й поставити їх у центр уваги сучасної освіти, тому що майбутнє нашої батьківщини залежить не тільки від інвестицій чи нових технологій, але й від духовного потенціалу молоді, від її доброти, чесності, справедливості, працьовитості, від її здатності і прагнення до безкорисливої турботи про ближніх і беззастережної любові до своєї вітчизни.

Тим часом суспільство чимраз більше схиляється до думки про необхідність для відродження і процвітання України повернення її громадян до ґрунтовних цінностей православної та греко-католицької віри. Тому пошук реальних шляхів підвищення виховного потенціалу сучасної школи повинен спонукати до активізації діалогу з представниками головних конфесій і, цілком природно, насамперед з Українською Православною Церквою. Адже саме їй, як свідчить історія, всі народи України зобов'язані просвітою, основами державності і суспільної моралі. В найважчі періоди в історії країни саме Українська Православна Церква давала духовно-моральні імпульси для єднання народу, для збереження його цілісності в ім'я порятунку батьківщини [24]. Взаємодія Української Православної Церкви і світської системи освіти повинна допомогти повернути суспільству фундаментальні цінності, які забезпечують його життєдіяльність.

На жаль, у сучасній школі недостатня увага приділяється пізнанню духовних і моральних цінностей, традиційних для України, для якої християнський світогляд є невід'ємною частиною

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

її історичного минулого. А воно багато в чому визначило особливості національного характеру і менталітету нашого народу. Тому сучасна українська школа не повинна бути осторонь від православної традиції і, тим більше, зневажати її. За усіх часів школа покликана розв'язувати не тільки освітні завдання, але й піклуватися про наступність поколінь, про збереження духовних і моральних традицій народу, його національної самосвідомості і культурної самоідентичності.

Моральне виховання на підставі православних християнських цінностей є особливо важливим зараз, оскільки немає іншої моральної альтернативи лжедуховності, споживацтву, насильству і жорстокості, які останнім часом нав'язуються особистості через засоби масової інформації. Не слід забувати, що Українська Православна Церква має багатий досвід у подоланні та профілактиці духовних вад, які вразили сучасне українське суспільство.

Крім того, варто пам'ятати також, що сьогодні ми залишаємося заручниками тієї "наукової" фальсифікації, яка проводилася в роки войовничого атеїзму на догоду ворожій традиційному православному світогляду ідеології. "Однією з причин моральної кризи в Україні є залишки в суспільстві комуністичної моралі, яка впродовж десятиліть насаджувалася українському народові більшовицьким режимом, будувалась на атеїстичних ідеях, лицемірстві, підтримувалася насильницькими методами і призвела до появи духовно спустошених людей, які не можуть повноцінно жити і працювати в демократичному суспільстві. Комуністична мораль не витримала випробування часом і виявила своє повне банкрутство. Після дискредитації комуністичної моралі в українському суспільстві виник моральний вакуум, заповнення якого можливе лише за рахунок нової системи моральних цінностей. Іншою причиною посилення кризових явищу сфері моралі є відсутність чіткої системи морального виховання в сучасній українській національній школі, яка будувалася б на цінностях демократичного суспільства" [8].

Готуючи людину до життя, загальноосвітня школа повинна відкрити їй багатство національної духовної спадщини, утому числі й релігійної. Остання містить у собі як елементи власне церковної культури – Святе Письмо, богослужіння та ін., так і додаткові, наприклад, національні особливості храмобудівництва, іконопису, співу, релігійних свят тощо. Саме тому без залучення дітей до національної духовної традиції, без правдивого подання знань про християнство, іслам, буддизм та інші релігії, про Церкву, шкільна освіта в гуманітарному аспекті виявляється неповною [9]. Адже для відновлення духовних сил народу і його потенціалу необхідно повернутися до своїх джерел і допомогти молодому поколінню відновити історичну пам'ять, справжні моральні цінності. Освіта повинна базуватися не тільки на достовірних наукових знаннях, але й на вихованні юних громадян у дусі традиційної для країни християнської моралі. Безпідставною є думка, що багатонаціональний і поліконфесійний склад населення, а також законодавство України перешкоджають орієнтації освіти на православну культуру. Конституція України, закон "Про освіту" та низка інших законодавчих актів декларують відокремлення релігійних організацій і об'єднань від держави і світський характер державної освіти. Однак це не виключає можливості знайомства молоді через систему освіти з християнським світоглядом. Вивчення у школах і ВНЗ історії, культури, філософії християнства жодною мірою не виключає світськості держави і світського характеру освіти. Не порушуються й інші приписи законодавства України, тому що освіта залишається цілком світською і не навчає релігії (тобто учні не вчаться молитви, аскези, літургії і не залучаються до життя церковної громади). Отже, викладання в школі основ релігієзнавства повинно відкрити молодому поколінню шлях до традиційних духовно-моральних ідеалів та історичних цінностей батьківщини.

Будь-яке віровчення має оцінюватися з погляду його соціальної значущості. Тому держава повинна оцінювати і виявляти у змісті віровчення кожного релігійного об'єднання положення, які можуть бути кваліфіковані як антисоціальні (такими, наприклад, можуть бути терористичні устремління релігійної секти "Аум Сенріке", педофільне спрямування діяльності релігійної секти "Сім'я" Девіда Мозе Бергата ін.). антидержавні (зокрема, антидержавна пропаганда релігійних екстремістських угруповань "Тайба" або "Табліг" на території України), такі, що пропагують релігійну, расову або національну ненависть і ворожнечу(як релігійне об'єднання "Брахма Кумаріс Всесвітній Духовний Університет" та ін.).

Українське законодавство забороняє будь-який виступ на користь національної, расової або релігійної ненависті, яка постає як підбурювання до дискримінації, ворожнечі або насильства. Держава зобов'язана правовими методами в межах чинного законодавства та з урахуванням міжнародних правових норм здійснювати профілактику і припинення такої діяльності

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

релігійних об'єднань, яка спрямована на розпалювання релігійної, національної або расової ненависті і ворожнечі, пропаганду неповноцінності громадян за їх релігійними уподобаннями чи приналежністю до діяльності релігійних об'єднань. Така діяльність може проявлятися, наприклад, у поширенні релігійним об'єднанням пропагандистської літератури певного змісту. Тому держава повинна оцінювати вірування не з погляду його законності або незаконності, а з погляду закону визначати протиправність чи правомірність діяльності релігійного об'єднання. Щодо віровчення певної релігійної громади, то держава має право і повинна оцінювати його з позицій того, містить чи не містить віровчення, пропаговане релігійним об'єднанням, ознаки антисоціальної спрямованості. Серед них:

- пропаганду положень, які збуджують релігійну, національну або расову ненависть і ворожнечу, заклики, які підбурюють до такої ненависті і ворожнечі, котрі пропагують дискримінацію за релігійною, національною або расовою ознакою;

- твердження, що пропагують неповноцінність громадян за ознакою ставлення до релігії, національності або раси, які ображають релігійні або національні почуття людей або містять у собі положення чи заклики, що підбурюють до насильницької зміни конституційного ладу, до порушення суспільної безпеки, порядку, здоров'я і моралі, так само як і основних прав і волі інших людей;

- положення, які можуть бути кваліфіковані як антисоціальні або антидержавні;

- дії щодо поширення літератури релігійного об'єднання, яка містить твердження, що збуджують релігійну, національну або расову ненависть і ворожнечу, котрі містять заклики, що підбурюють до такої ненависті і ворожнечі, пропагують дискримінацію за релігійною, національною чи расовою ознакою, твердження про неповноцінність громадян за ознакою ставлення до релігії, національної або расової приналежності, які ображають релігійні або національні почуття людей; заклики до порушення суспільної безпеки, порядку здоров'я і моралі, так само як і основних прав та свобод інших громадян, провадження подібної пропаганди в будь-якій іншій формі;

- дії стосовно практичної реалізації положень віровчення релігійного об'єднання, які загрожують порушенням суспільної безпеки, порядку, здоров'ю і моралі, чинного законодавства, прав та свобод громадян [38].

Нині представники різних релігійних конфесій в Україні стоять на жорстких позиціях необхідності теологічної освіти в державному масштабі, посилаючись нате, що переважна більшість населення країни є віруючою. Однак, як свідчить офіційна статистика, у 2000 році в Україні діяли релігійні організації 105 конфесій, напрямів, церков і течій, які об'єднували близько половини населення України. Після різкого збільшення кількості релігійних об'єднань "у 1992 – 1993 рр. і певного спаду темпу її зростання у 1995 – 1996 рр. з 1997 р. починається стабільний приріст їх чисельності на 6 – 8 відсотків щорічно. Щороку появляються нові культові споруди, відкриваються нові монастирі, духовні навчальні заклади, недільні школи, виходять у світ нові періодичні видання" [39].

Мода сьогодення спрямована на негайне створення єдиної світової релігії. Україна нині так само прагне створити єдину Українську Автокефальну Православну Церкву. Начебто лише нещодавно ми вийшли з казарми однодумства. І, здавалося б, усі рецепти впровадження нової ідеологічної однаковості повинні були б сприйматися з побоюванням. Але варто лише комусь заговорити, що він знайшов спосіб синтезувати чи то всі світові релігії в одну, чи то українську Церкву в єдину православну – і світ завмирає в захопленому чеканні. Щодо цього доцільно прислухатися до думки архієпископа Рівненського і Острозького Серафима: християнського виховання не змінюється залежно від політичних або філософських віянь, а ґрунтується на Божественному одкровенні. Тому в справі виховання молоді треба керуватися не модою, не вимогами а словом Божим. Минають століття, змінюються суспільні умови, а людської душі залишається незмінною" [10]. Це свідчить, що церковним ієрархам доводиться сьогодні не стільки запалювати віруючих словом, скільки прохолоджувати приступи масової довірливості закликами до розважливості і тверезості та зменшувати пориви ентузіастів "нової релігійної свідомості". Перед тим, ніж примірятися до підрівнювання всіх за власним ранжиром, краще було б вивчити реальне розмаїття релігійних традицій людства і спробувати усвідомити специфічність кожної з них. "Виховання повинно бути в дусі тієї релігії та державних засад, у яких живе та чи інша народність. Треба, щоб воно відповідало історії, характерові та особливостям цієї народності... Важливо виховати людину з раннього віку, бо нахили та якості, набуті нею в дитинстві, залишаються на все життя" [11].

Крім того, при розробці, наприклад, курсу історії релігії бажано було б звернути увагу, щоб вивчення одного предмету не підмінювалося іншим. На жаль, сьогодні дуже легко також

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

підмінюється сам предмет вивчення релігієзнавства, а замість релігійних поглядів викладаються і зіставляються різні етичні доктрини. Однак якщо педагог розкриватиме релігійні погляди лише з моральної точки зору, то про їхню сутність учень ні довідається. Проте якщо один бік людського життя і духовної культури розглядатиметься виключно з погляду іншої сфери, це рано чи пізно багатьох дітей може назавжди вбити смак до освоєння певної форми духовності. Тому викладання основ релігії повинно нести дітям інформацію про будь-яку релігійну конфесію у такому ракурсі, щоб розкривалися найістотніші аспекти вираженої в ній духовності. Наприклад, християни одностайно стверджують, що головною в їхньому світогляді є віра в Розп'ятого і Воскреслого. Тому висвітлення християнства не повинно бути розповіддю про притчі Христа або про "десять заповідей", але воно має бути центрованим навколо історії страстей і їхнього богословського осмислення.

Водночас школа повинна упереджено ставитися до будь-яких релігійних течій, які проголошують себе надрелігійними, тобто надепохальною релігією майбутнього. Серед них – деякі течії Товариства свідомості Крішни, Агні-йоги, Велике біле братство, "Аум Сенріке" та ін. Так, духові християнства суперечить віровчення,пов'язане з ім'ям Олени *Реріх* – "Агні-йога", або "Жива Етика". В основі цього вчення лежить заперечення особистості Бога, і, навпаки, звеличується фігура того, хто у Святому Письмі названий "батьком усякої неправди" і "людиновбивцею споконвіку" – сатани. Про сектантський характер реріхівського руху свідчить навіть факт подвійного навчання. Одне – добросердне – використовує інтерес народу до історії своєї країни і православної символіки, а друге-таємне – призначене для внутрішнього використання, богохульне, христоборське й антилюдяпе. Наприклад, секта "Сахаджа-йога" поклоняється індуїстській богині руйнування Калі, яка уособлює руйнівне начало, смерть, тління, зло. У власне тантричних і шиваїстських джерелах подається такий опис Калі: "Слово Калі – це жіночий рід від калу – одного з імен Шиви, що означає "чорний", "смерть". Вона прикрашена намистом із людських голів, у Неї довгі, що виступають наперед, зуби... У Неї впалі очі, люті зуби, висунутий звисаючий язик... У нижній лівій руці Вона тримає відрубану людську голову... На ній пояс із рук мертвих тіл... її місцеперебування – місце спалення трупів. Вона тримає кинджал. І людський череп, гірлянди з людських голів прикрашають її голову і шию, намисто зі змій на її грудях... Своєю лівою ногою Вона стоїть на грудях мерця. Своєю правою ногою – на спині лева, який облизує мерця. Вона п'є кров з черепа, який тримає в лівій руці..." [29]. Те. про що йдеться у такому "віровченні", чітко показує, що діяльність цієї секти строго-настрого протипоказана сфері української освіти. Пропагована цією сектою "духовність" є негативною, такою, що несе з собою руйнівне начало і небезпеку для людської психіки, тим більше – дитячої.

Сьогодні кожна людина відчуває на собі постійний вплив, який поширюється з близьких і далеких ідеологічних джерел різного спрямування, що служить лише інтересам держав і політичних сил. На початку XXI століття, розвиток якого визначатимуть інформація та електроніка, неможливо бути поза цими впливами. Тому сучасна школа повинна враховувати, що ідеологічні полігони мають більшу силу, ніж ядерні. Кожний педагог повинен знати, що військовий, економічний, політичний тиск відчувається відразу, а розпізнати ідеологічний тиск, його наслідки дуже важко.

Якщо в таких обставинах людина не матиме власної думки, твердих переконань, сформованого світогляду і міцної волі, то, природно, вона не зможе протистояти впливу так званих надрелігійних (а фактично неорелігійних) ідеологій. Це можна спостерігати на прикладі багатьох подій, які відбуваються в нашому житті. Наприклад, згадаємо недавню діяльність релігійної секти "Аум Сенріке", яка поширилася в Японії. Добре відомо, що її представники, опанувавши волею, свідомістю сотень молодих людей у різних країнах світу, намагалися перетворити їх на зомбі, на манкуртів. Ту саму природу мали і дії представників Великого білого братства в Україні, які витонченою словесною еквілібристикою намагалися прикрити свої істинні погляди. Щодо заборони діяльності цієї секти в нашій країні її лідер Марія Деві Христос (Марія Цвигун) відзначає: "Культура золотого віку формується в неадекватних умовах навколишньої дійсності. Але я знаю: настане час, і світ вжахнеться від того, наскільки він був сліпий і жорстокий під владою безбожного уряду, в якій вирві він існував і як "собака на сіні" не давав розвиватися золотому насінню, з якого проростає золотоносний райський сад для усього людства" [30]. Під останнім, звісно, мислиться саме Велике біле братство.

З огляду на наявність в Україні різних сект надрелігійного характеру, треба завжди пам'ятати, що так само, як не може бути вакууму в природі й у житті, не можна допустити виникнення порожнечі у царині ідеології. Особливо нині, коли в усіх сферах людської діяльності, у

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

тому числі й інформаційній, відбувається процес глобалізації – стрімке проникнення будь-якої інформації, яка не визнає практично жодних кордонів. Комп'ютер, факс, "стільниковий" телефон, параболічна антена, електронна пошта порівняно недавно ввійшли в наше життя, але сьогодні ними навряд чи можна здивувати навіть школяра. І тому зараз, коли в якомусь із куточків планети трапляється якась подія, про неї відразу довідується весь світ. І погані, і хороші новини із далеких від нас регіонів і територій, хочемо ми того чи ні, відразу ж проникають у наше життя і впливають на нього незалежно від нашого бажання. Процеси поширення сучасної інформації настільки стрімкі, що вже не можна, як колись, ставитися до них байдуже, сподіваючись, що це трапиться не в нас і не з нами. Усі ці об'єктивно наявні чинники, безсумнівно, ще більше підсилюють значення і духовності, і національної ідеології. Тому не секрет, що за посередництвом якогось віровчення реалізуються не зовсім визначені і часом далеко не безкорисливі ідеологічні цілі та прагнення. Сучасна педагогіка повинна виходити з того, що даремно в наш час намагатися перемогти якусь ідею, думку лише забороною, адміністративними заходами. З ідеєю можна боротися, тільки озброївшись іншою ідеєю, з думкою – тільки іншою думкою, з неуцтвом – тільки освітою. Ця істина має бути донесена до кожного школяра.

Специфіка деструктивних релігійних організацій полягає у майже маніакальному прагненні їхніх лідерів проникнути в систему державної освіти країни. Будь-які секти і секточки, ледь виникнувши, відразу "опромінюються" ідеєю термінового привнесення своєї "духовності", свого "таємного знання" у школи і ВНЗ, організації різноманітних курсів навчання для пастви тощо. Як не дивно, але сектанти часто знаходять підтримку деяких державних чиновників.

Цікавим у ракурс і розглянутих проблем є досвід Фінляндії. Наприклад, якщо до 10 осіб у класі сповідують ту або іншу релігію, держава бере на себе матеріальну відповідальність за викладання для них цієї релігії. В Україні переважна більшість дітей належить до Християнської Церкви. Тому муніти, крішнаїти, єговісти, окультисти та представники інших подібних релігійних організацій не повинні мати необмеженого доступу до школи. Якщо, наприклад, у класі є хоч один католик, нехай до нього приходить католицький священик. Якщо є один послідовник окультно-релігійної "Агні-йоги" Реріхів, нехай він відправляє обряди у своїй релігійній організації. Але не повинно бути вільного доступу до практично цілком християнської (або мусульманської) дитячої аудиторії проповідників абсолютно не притаманних Україні іноземних релігійних сект, а також одіозних особистостей. Інакше в Україні стануть можливими скандали, пов'язані з окультно-пропагандистською і гомосексуальною діяльністю, як це трапилося десять років тому з сумнозвісною сектою "Юнивер" у Росії.

Однак ще й дотепер можна зустріти деяких директорів шкіл, які під гіпнозом тверджень сектантів про необхідність підвищення духовності школярів, не з'ясувавши, яку саме духовність хочуть нести до школи представники різних релігійних громад, приймають їх усіх з розкритими обіймами. Це є грубим порушенням принципів державної політики в галузі освіти і норм українського законодавства про свободу віросповідань, завдає моральної шкоди учням і їхнім родинам, учителям і педагогічним колективам, системі освіти в цілому.

У деяких українських школах ознайомлення учнів з духовним світом відбувається за мунітським підручником "Мій світ і я". У школи проникають під виглядом учителів адепти різних релігійних об'єднань, яких вітчизняні і закордонні експерти зараховують до розряду деструктивних ("Брахма Кумаріс", "Регіональна цільова програма з формування дитячого і молодіжного руху інструкторів Світу", "Здоров'я і Згоди" та ін.). Водночас вони знаходять підтримку деяких керівників шкіл і представників місцевих адміністрацій, які дозволяють їм затуркувати дітей, навіть не вникаючи у сутність пропагованих ними вчень.

Наприклад, "Міжнародне суспільство Свідомості Крішни" при гарячій підтримці деяких місцевих структур державної освіти нині проводить експерименти з викладання "ведичної культури" На жаль, мало хто знає, що "Махабхарата", частиною якої є крішнаїтська "Бхагават-Гіта", до ведичних канонів не належить. Та й загалом чого доброго можуть навчити українських дітей крішнаїти, духовний лідер яких Прабхупада у книзі "Бхагават-Гіта як вона є" назвав усіх дітей "побічними продуктами тіла", а дев'яносто дев'ять і дев'ять десятих відсотків населення планети (усіх некрішнаїтів) – "нижчими серед людей", "ослами", "свиньми", "верблюдами", "істотами з курячими мізками". З огляду на це, звичайно, не можна допускати подібних "учителів" до навчання дітей, адже їхні погляди підривають моральні цінності українського суспільства, призводять до руйнування родин, ображають почуття українців такими брудними епітетами, як "нижчі серед людей", ("Бхагават-Гіта як вона є", гл. 7, ком. до

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

т. 15), “свині”, “собаки”, “осли”, (“Бхагават-Гіта як вона є”, гл. 14, ком. до т. 18), “тупі трудівники” (“Бхагават-Гіта як вона є”, гл. 7. ком. до т. 15). Саме такими епітетами буквально обсипає у своїх творах усіх некрішнаїтів (а це практично все населення України) Прабхупада.

Так само вчення *О. Блаватської* “Жива Етика” *О. Реріх* має форму вчення, покликаного виховувати у людини фундаментальні цінності. Це вчення появилося на тлі глибокої духовної кризи, притаманної суспільству кінця XIX – початку XX століття. У той час значна частина інтелігенції звернулася до нетрадиційної, нецерковної релігійності, до систем духовності, які з погляду порівняльно-світоглядного аналізу можуть бути схарактеризовані як пантеїстичні, окультно-містичні. Окультно-пантеїстичне, релігійне вчення “Агні-йоги” дійсного стосунку власне до йоги як напряму в традиційному індуїзмі не має і не може вважатися сучасною його модифікацією. Воно репрезентує світогляд, утворений сумішшю елементів гностицизму, окультно-містичних учень середньовіччя, понять індуїзму (“йога”, “карма” та ін.), віри в переселення душ і неймовірним чином перекручених уявлень, запозичених із християнства, зокрема гностицизму. Останній є ранньою християнською єрессю, то виникла разом із появою християнської Церкви. У цій єресі, з одного боку, запроваджена відома раціоналізація, формальне спрощення вчення Церкви, а з іншого – його міфологізація. У повчаннях гностичного типу особливо *підкреслюються ідеї особистого релігійного* спасіння і релігійної обраності в межах порівняно вузької групи “посвячених” (на противагу соборному церковному вченню), акцентується увага на уявленнях дуалізму про зміст, споконвічну боротьбу добра і зла тощо.

У вченні “Живої Етики” об’єктом релігійних стосунків є “Вогонь”, “Єдине Єство”, “Єдиний Елемент”, “Бог”, “Дух”, “Абсолют” тощо, які потенційно містять у собі різні полярності (матерії-духу-матерії, жіночого-чоловічого-жіночого). Особлива роль у вченні *О. Реріх* надається жінці з огляду на той факт, що саме її власні твори, а також твори О. Блаватської виявилися теоретичною підставою вчення “Живої Етики”.

Послідовники “Агні-йоги” нині не є організаційно єдиним утворенням. У їхньому середовищі існує кілька напрямків, які конкурують між собою за право інтерпретації світоглядної спадщини Реріхів. Відоме прагнення послідовників цього культу репрезентувати його як “культурний рух”, показати поширення впливу цього віровчення на розвиток культури. Усе це подається подібно до того, як роблять послідовники “Церкви саєнтології” (вчення *Р. Хаббарда*), які стверджують, що їхнє віровчення – це “наука”. Однак своїх послідовників представники “Агні-йоги” вербують переважно завдяки наявній в українському суспільстві інформації та повазі до культурної і художньої спадщини родини *Реріхів*. Завдяки тому, що переважній більшості людей, які поважають цю спадщину, нічого не відомо про релігійну систему *Реріхів*, у послідовників “Агні-йоги” виникає зручна можливість релігійної пропаганди і вільної проповіді віровчення під виглядом культуртрегерства, “поширення культури”, “культурної освіти” тощо.

Висновки. Отже, усе викладене свідчить, що проблема раціонального та ірраціонального в освіті і вихованні була постійним актуалітетом упродовж усієї тривалої історії генези філософії. Наукові, освітянські, релігійні проблеми є дуже близькими. Адже всі зусилля церкви й освіти спрямовані на один об’єкт – людину у всіх її вимірах і багатоаспектності. Сучасні освітні трансформації враховують цей момент, оскільки відбуваються в умовах переходу людства до інформаційного суспільства. Морально-релігійне виховання є особливо важливим сьогодні, позаяк немає іншої моральної альтернативи споживацтву, насильству, жорстокості, лжедуховності, які нав’язуються особистості через засоби масової інформації.

Щоб успішно протистояти проникненню поглядів різних окультних організацій у систему освіти, держава повинна упереджувати їхню пропаганду в навчальних закладах. Запровадження вивчення основ релігієзнавства має не тільки сприяти формуванню духовних цінностей особистості в закладах освіти, але й радикально змінити наявне в країні духовне середовище. Це у свою чергу повинно прискорити процес самовизначення молоді, знаходження нею свого місця в суспільних процесах. Значною мірою має змінитися й інтелектуальний клімат у молодіжному середовищі. Появиться можливість виховувати вольових, свобідних людей, які знають собі ціну і мають конкретні цілі у житті. Усе це дозволить Україні вже найближчим часом досягти успіхів у царині формування фундаментальних цінностей особистості.

1. Бабкіна О.В. Україна: у пошуках стратегії демократичного розвитку // Проблеми та перспективи української реформації. – К., 2001. – С. 137 – 158.

2. Бим-Бад Б.М., Петровский А.В. Образование в контексте социализации // Педагогика. – 1996. – №1. – С. 3.

3. Бородько М.В. Философия воспитания // Педагогика. – 1993. – № 1. – С. 118 – 120.

4. Виховання молодого покоління на принципах

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com

християнської моралі в процесі духовного відродження України. – Острог, 1997. – С. 16.

5. Там само. – С. 6 – 10.

6. Там само. – С. 17.

7. Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України. – С. 225 – 228.

8. Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України. – С. 224 – 225.

9. Там само.

10. Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України. – С. 7.

11. Там само. – С 179.

12. Вишневський О. Освіта в Україні: час демократизації, час реформ. – К., 1997.

13. Дилигенский Г.Г. Конец истории или смена цивилизаций?// Вопросы философии. – М., 1997. – №3.

14. Там само. – С. 37.

15. Там само. – С. 38.

16. Динамика ценностей населения реформируемой России. – М., 1996. – С. 44.

17. Там само. – С. 45.

18. Кузнецов В., Табачник Д. Україна. Третій шанс. – К., 2002. – С. 109.

19. Леднев В.С. Содержание образования: сущность, структура, перспективы. – М., 1991. – С. 175 – 181.

20. Матеріали Міжнародної християнської науково-практичної конференції. – Острог, 1995. – Вип. I – II.

21. Меркурьева Ю.В. Школьное образование в контексте кризиса техногенной цивилизации // Журнал социологии и социальной анропологии. – М., 1998. – Вып.4. – С. 4 – 5.

22. Меркурьева Ю.В. Школьное образование в контексте кризиса техногенной цивилизации. – С. 8.

23. Образование в конце XX века (материалы "круглого стола"). – Вопросы философии. – 1992. – №9 – 10.

24. Огієнко І. Українська церква: Нариси з історії української православної церкви. – К., 1993.

25. Парсонс Т. Функциональная теория изменения // Структурно-функциональный анализ в современной социологии. – М., 1969. – С. 158 – 160.

26. Скотний В.Г. Раціональне та ірраціональне в науці й освіті. – Київ. – Дрогобич. – 2003. – С. 238.

27. Скотний В.Г. Раціональне та ірраціональне в науці й освіті. – С. 250.

28. Скотний В.Г. Раціональне та ірраціональне в науці й освіті. – С. 25.

29. Скотний В.Г. Раціональне та ірраціональне в науці й освіті. – С. 268.

30. Там само. – С. 269.

31. Франкл В. Человек в поисках смысла. – М.: Прогресс, 1990. – С. 41.

32. Франкл В. Человек в поисках смысла. – С. 160.

33. Франки В. Человек в поисках смысла. – С. 25.

34. Там само. – С. 39.

35. Там само. – С. 24.

36. Хорни К. Наши внутренние конфликты. – М., 2000. – С. 26.

37. Там само. – С. 28.

38. Черній А.М. Релігієзнавство: Посібник. – К., 2003. – С. 281 – 286.

39. Там само. – С. 239.

40. Щуркова Н.Е. Новое воспитание. – Тюмень, 1999. – С. 6.

41. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1991. – С. 99.

Стаття надійшла до редакції 19.05.2010

14 жовтня 2010 року

Покрови Пресвятої Богородиці

Велике Богородичне свято, яке було встановлене на честь з'явлення Матері Божої в одному із храмів Константинополя біля 910 року. За правління імператора VI Філософа (886 – 912), коли на місто напали сарацини, жителі молилися на всенічній службі у Влахернському храмі, де переховувалася її риза. Саме в цей час виходець із українських земель угодник Божий Андрій, Христа ради юродивий, побачив під церковним склепінням з'явлення Пресвятої Богородиці в оточенні ангелів, пророків і апостолів. Матір Божа молилася за Весь християнський світ, а потім, підійшовши до престолу, зняла з голови покривало (омофор) і покрила ним християн, що молилися тоді у храмі. Св. Андрій із хвилюванням запитав у свого учня Єпифанія (Епіфана): "Чи ти бачиш, брате, Царицю і Владику всіх, яка молиться за весь світ?". На що той відповів: "Бачу і жахаюся". Це з'явлення було прославлене присутніми в храмі людьми, які увірували в допомогу Матері Божої у їхній боротьбі із загарбниками. Підбадьорені небесною підтримкою, греки-християни перемогли сарацинів.

Покров-омофор став символом опіки і заступництва Пречистої Діви Марії.

Згодом цю подію прославили у всьому Константинополі, а на Русі в XI ст. поширилось свято Покрови Пресвятої Богородиці, яке віднесли на 1 X (за новим стилем 14 X).

This document was created using SOLID CONVERTER PDF To remove this message, purchase the product at www.SolidDocuments.com